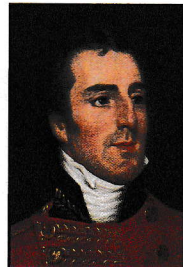

Elck zegg'het voorts

Nieuwpoortse archiefkrant

Verschijnt viermaandelijks - jaargang 15 - nr. 2 - juli 2023

Editoriaal

Freddy Beun brengt ons een bescheiden historio-graaf over Nieuwpoort in herinnering: de principaal van het St.-Bernarduscollege, René Dupont.

Hoe kwam het geld ter beschikking voor de versterkingen te Nieuwpoort uit een deal over Zuid-Afrika in 1814 ?

In de tekst van de Vrede van Nijmegen in 1679 was artikel 10 helemaal aan de Nieuwpoortse grenzen gewijd.

Het lot van de zgn. geuzen te Nieuwpoort was vele keren zwaarder dan het lot van zgn. heksen een halve eeuw later.

Als vervolg van het eerste deel van de Godsdienst-troebelen in NAK 13/3, volgt nu het tweede deel, waarmee onze regio rechtstreeks te maken had met de beschuldigingen aan het adres van de graaf van Egmond in 1567.

Een verzoekschrift vanuit Nieuwpoort in 1886 was vol wanhoop.

Hoe zat dat met de vrouwen van Nieuwpoort bij het beleg van 1489 ? Lori Van Biervliet geeft uitleg. Het historisch archief had een immens geheugen! In 1617 ging men terug naar 1168.

Bij het aanleggen van de centrale verwarmingskelder in de O.-L.-Vrouwekerk in 1936 was Cesar Denorme getuige van de historische kerkvloer.

G. D.

Wie graag deze archiefkrant digitaal wenst te ontvangen, kan dat als wij uw e-mail adres mogen gebruiken.

guido.demerre@gmail.be

friede.lox@telenet.be

Z.E.H. René Dupont

EEN (BIJNA) VERGETEN GESCHIEDSCHRIJVER VAN NIEUWPOORT

René Dupont, priester-leraar en later principaal van het college te Nieuwpoort, is één van die waardevolle figuren die door omstandigheden, in de vergeethoek van de geschiedenis is terecht gekomen.

Van nature uit was E.H. Dupont geen vechter. Hij was immers stil en bescheiden, maar dat belette niet dat hij een "werker" was van het beste gehalte. Hij arbeidde ten voordele van de wetenschap en wilde zijn kennis overdragen aan zijn studenten. Zijn collega-leraren omschreven hem als een schrandere geest, evenwel iets in zichzelf gekeerd.

Maar dat alles zou teloor gaan door de "Grote Oorlog" die zijn stad vernielde en samen met de stad, "zijn" college en zijn opzoekingen over de geschiedenis van Nieuwpoort.

En tenslotte zou ook langzaam de herinnering aan deze vriendelijke en goedlachse man en geschiedschrijver vervagen.

Daarom dit artikel om te pogen hem opnieuw in de rij te plaatsen van verdienstelijke stadsgenoten-geschiedenis-schrijvers !

Levensloop

VIJFDE PRINCIPAAL 1913-1922

RENE DUPONT (°1878 - +1937) (a. SBC)

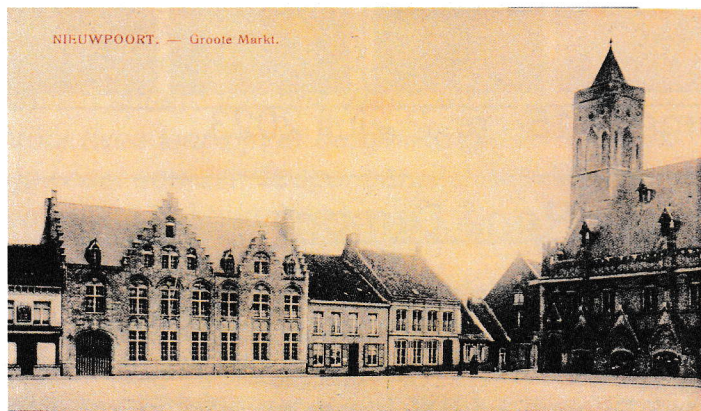

René Alfons Louis Dupont werd geboren te Moor-

sele op 23 augustus 1878, als zoon van Louis, koopman in vlas en van zijn echtgenote Pauline Mullie.

Op 6 juni 1903 werd hij te Brugge tot priester gewijd door Mgr. Waffelaert.

Reeds op 14.09.1903 nam hij de taak op van leeraar aan het St.-Bernarduscollege te Nieuwpoort waar hij Latijn en Grieks onderwees in de vijfde en zesde humaniora-klassen.

Op 19.11.1913 werd hij tenslotte tot principaal van het college benoemd, in opvolging van E.H. Yserbyt.

De oorlog deed hem uitwijken naar Engeland, waar hij aalmoezenier was bij de Vlaamse vluchtelingen en tevens toegevoegd werd bij de plaatselijke geestelijkheid.

Na de oorlog kwam hij naar Nieuwpoort terug. Hij bewoonde er een barak zoals zovelen. Zijn taken waren er niet minder om geworden : hij was principaal van een vernield college, deservitor te St.-Joris en pastoor te Lombardsijde !

Zo begon hij met de opmaak van het dossier voor de heropbouw van het college, werk dat in 1922 af was.

Mgr. Waffelaert riep hem tenslotte op 10.10.1922 om pastoor van Dadizele te worden, waar hij de basiliek kon heropbouwen.

Hij overleed er tenslotte schielijk op 10 januari 1937.

De geschiedschrijver

gezien en verteld door één van zijn oud-leerlingen.

Daar op de verdieping van het gesticht, blikkerde zijn venster, uitgevend op de markt. Als de andere vensters al lang dood waren, leefde het zijne nog helder op. Al den tijd die hij in "overschot" vond, besteedde hij aan de studie. Hij wijdde zijn studenten in de wetenschap in. Op die kamer zat hij uren en dikwijls de ganse nacht gebogen over oude perkamenten of snuffelde hij in vermufte boeken en bla-

den, die hem de geheimen van verleden eeuwen moesten ontsluiëren.

Hij stond weldra bekend als een degelijk gewaardeerde geschiedvorser en kundige geschiedschrijver.

Hij woonde in een stadje dat weleer de kroon was en de parel van het kustland, dat eertijds over macht en invloed beschikte. Dat stadje beschikte over een rijk archief waarvan bijna niemand wist dat het bestond en welke schatten het verborgen hield.

De dinsdag- en donderdagnamiddagen en vaak ook op andere dagen in de week, als hij een uurtje vrij had, zag men hem met gemeten stap de Marktstraat doorbenen, de trappen van de stadhuisstoep, daar op de hoek van de Langestraat en Oostendestraat, opwippen en na een vriendelijke groet in de burelen van de diensten, klimmen naar de zolder toe.

Daar pluisde en schiftte hij, rangschikte alles, uren en uren aan een stuk om de pracht en rijkdom van een stad opnieuw tot leven te brengen. Hij delfde er een goudmijn op en weldra verschenen bijdragen in de "*Annales de la Société de l'Emulation*" en in "*Biekorf*" over Nieuwpoorts verleden.

Weldra liep hij met een groots plan in zijn hoofd : de algemene geschiedenis van Nieuwpoorts verleden neer te schrijven. Het moest het werk van zijn leven worden.

Spoedig zaten twee, drie, vier van zijn beste studenten samen op zijn studeerkamer om in hun vrije uren hem behulpzaam te zijn in het opstellen van steekkaarten en 't uitschrijven van belangrijke documenten. Was dat een werk, maar ook was dat een vreugde en een genot.

En aldus, jarenlang, verhuisden de bundels van de zolder van het stadhuis naar zijn kamer en van zijn kamer terug naar het stadhuis ! De studenten werden als zijn "*bundeldragers*" uitverkoren en tweemaal per week "*ketsten*" ze door de Marktstraat met onder de armen een vracht archiefbundels !

't Liep weldra in de stad rond dat daar in het college een "*fijne kop*" bezig was met "*een schone*

zaak" rond de geschiedenis van Nieuwpoort. En als apotheker Cool ons voorbij zag trekken, geladen als een ezel, dan kwam hij buiten gesprongen, hield ons een ogenblik tegen en vroeg ons leuk weg "welke eeuw hebben jullie onder de arm?" waarop we fier antwoordden: "Apotheker, we zitten vandaag in de Franse revolutie" of "t is de beurt aan Maria Theresia" of – in het slechtste geval: "Apotheker, ge moet me vandaag niet lang bezig houden, want al die zegels wegen kilo's en ik moet me haasten om op het stadhuis te geraken, anders valt de boel uit mijn armen en zijn ze kapot."

Op 19 november 1913 wordt hij tot principaal benoemd. Het staat buiten twijfel dat hij zijn persoonlijkheid op het college zou hebben geprent. Hij liet zijn leerlingen niet los en volgde hen via de Oud-leerlingenbond en andere studiekringen.

De oorlog kwam evenwel een levenswerk vernietigen.

1915

In de vlammen van het vernielde college gingen tien jaar noeste arbeid verloren. Hij stond op de drempel van zijn college. Achter zijn brilglazen weende hij. En voor hij vertrok keek hij een laatste maal op naar het venster op de verdieping waar het licht zo vele jaren tot laat in de nacht had gebrand, ten dienste van zijn college, zijn studenten en de geschiedenis van Nieuwpoort.

Dit relaas van de feiten werd ons door niemand minder dan Juul Filliaert overgemaakt!

Juul Filliaert vertelde over de manier waarop E.H. Dupont zijn informatie over de Nieuwpoortse geschiedenis verzamelde!

Zoals reeds gezegd bleef zijn belangrijkste, niet uitgegeven tekst "De geschiedenis van Nieuwpoort" in de brand van het college.

Dank zij priester-leraar Cesar Denorme hebben we een overzicht van wat hij wel publiceerde in twee tijdschriften, nl. "Biekorf" en "Les Annales de la société d'Emulation".

Ook weten we dat bevriende auteurs steeds bij hem mochten aankloppen om gegevens die hij had ver-

zameld, maar die niet rechtstreeks met Nieuwpoort te maken hadden – maar die voor hun teksten nuttig - waren, te verwerken.

Zijn bijdragen in Biekorf, begonnen zeer "timide": teksten, opgenomen in de Mengelmaren en dit voor de eerste maal in 1905.

Dit was naar aanleiding van een artikel in de "Gazette van Brugge" waarbij iemand schreef over "stormen die in 1489 de stad Nieuwpoort teisterden". ZEH Dupont toonde aan de hand van uittreksels uit de stadsrekeningen aan dat die "stormen" in feite de bestorming der stad was. Hij verwees dan ook naar de kaars die geofferd werd "ter eere van God en zijne Moeder".

Ook in 1906 zond hij een Mengelmare in nopens de "Paescheboom" in de O.-L.-Vrouwekerk.

Dit was een metalen boom met loveren versierd. Boven op de metalen boom brandde de zinnebeeldige paaskaars. De kerkbediende stelde hem met Pasen op een staander bij het hoogaltaar en met Sinksen moest hij de plaats ruimen voor een zeventakkige kandelaar.

Zijn volgende bijdragen zijn meer uitgebreid.

Zo verscheen in 1906 ook reeds een bijdrage over "Een cluseneeghe te Nieuwpoort" waarin hij spreekt over een kluizenaarster, wonende in een kluis, gebouwd aan de zuidkant van de kerk. In 1908 verscheen dan een bijdrage over een schijnbaar ongekend gebleven feit: "Een vrouwenoproer te Nieuwpoort in 1774".

Het betreft een oproer van vrouwen, die ingevolge de hoge graanprijs, een Engels schip dat aan de kaai lag, plunderden.

De grootste bijdrage leverde hij evenwel in 1913 met volgende tekst: "Het Paasch-en O.H. Huizen te Nieuwpoort".

(Wij willen in een volgend artikel in onze krant over deze bijdrage terugkomen)

Zijn bijdragen in de "Emulation" waren eveneens waardevol. Ook hier deed hij zijn eerste bijdrage in 1906. En dat wel in het Nederlands!

Hij behandelde aldus de "Handschriftelijke Kroniek van J.B. Rybens over Nieuwpoort"

(deze kroniek zou in 1966 door "Bachten de Kupe" worden uitgegeven.)

E.H. Dupont geeft eerst een beschrijving van het boek zelf, vervolgens van de schrijver en geeft tenslotte een korte inhoud van het geheel.

In het zelfde jaar 1906 zond hij een artikel over "de Hyde" en bewijst met gegevens van 1246, 1275, 1280, 1394, 1397, 1407? 1413 en een keure uit de 15e eeuw dat het woord "vloedgat, nova Hyda, Neuve Heide, Nieuwer Yde, ter Yde" 't zelfde is en min of meer overeenkomt met 't geen nu ge-

noemd wordt Groenendijk.

Ook in 1909 maakt hij melding van een “*cartularium*” waarin veel overschrijvingen staan van oorspronkelijke stukken die berustten in de St.-Niklaas abdij te Veurne. E.H. Dupont heeft alle akten nagegaan en een uitgebreide inhoudstafel opgemaakt. Was dit misschien een voorbereidend werk om later dit “*Cartularium*” uit te geven?

Steeds in 1909 publiceerde hij een omvangrijke bijdrage over “*De Fransche priesters te Nieuwpoort in 1792*”

E.H. Dupont geeft uitvoerig aan welke Franse priesters naar Nieuwpoort zijn gevlucht, welke bediening ze uitoefenden, waar en sinds wanneer ze hier werden gehuisvest en bij wie.

Hetgeen hij daar geeft is zo volledig mogelijk !

Zijn laatste bijdrage dateert van 1911. Hier handelt hij over de “*Beëdigde en onbeëdigde priesters in het Nieuwpoortsche*”

Dit is wel zijn grootste bijdrage (van blz. 130 tot 154) geweest zijn, en sloot aan bij zijn vorig artikel van 1909.

Hij wilde de pastoors en de andere priesters laten kennen die liever in ballingschap gingen, dan de eed van trouw te zweren aan de Republiek en van haat aan het koningschap.

(Ook hier willen wij in een volgend artikel in deze krant op terugkomen)

Om te eindigen mogen we hem danken voor wat hij te boek heeft gesteld en jammeren om het vele dat verloren is gegaan in de brand van het college.

Freddy Beun

Bronnen :

- De St Bernardusschakel – Orgaan van de Oudleerlingenbond – 1e jg. – nr 2 – Oktober 1937 – tekst J. Filliaert “*In memoriam Z.E.H. R. Dupont*”
- Z.E.H. R. Dupont als geschiedenisschrijver van Nieuwpoort - C. Denorme 1937
- Odis.be -René Dupont

Nieuwpoort en de Kaapprovincie ?

Normaal zou men denken : Nieuwpoort heeft helemaal niets te maken met de Kaapprovincie in Zuid-Afrika ... Inderdaad eigenlijk niet rechtstreeks !

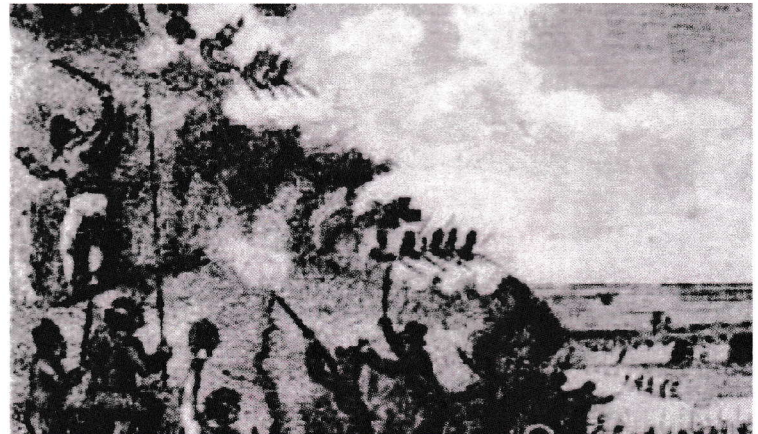
KAAPPROVINCIE

De geschiedenis van de Kaapprovincie begint met de stichting van een handelspost in 1652 door de Hollandse commandeur Jan van Riebeeck in dienst van de Vereenigde Oostindische Compagnie VOC.

In 1795 bezetten de Franse legers – nog vóór Napoleon – ook Nederland. Ook daar had zich een revolutie voltrokken : de Oranjes waren verbannen en de patriotten maakten de dienst uit. De republiek was het moederland van de VOC. Dit heeft het Verenigd Koninkrijk aangespoord om Kaap de Goede Hoop te bezetten.

De VOC had haar overzeese landgebieden overgedragen aan de Bataafse Republiek, die een vazalstaat was geworden van Frankrijk. In 1799 gaat de VOC failliet.

Echter in 1803 verlieten de Britten de Kaapprovincie weer, waardoor het Nederlandse gezag volgens de Vrede van Amiens werd hersteld. En drie jaar later kwamen de Britten definitief terug. Ze wonnen de Slag bij Blauwberg en de vesting rond het kasteel bij de Kaap en de rest van de kolonie werd overgegeven.

Slag bij Blauwberg

VERDRAG 15 JUNI 1814

Napoleon is een eerste keer zwaar verslagen (Leipzig), afgezet en verbannen (Elba) en in Wenen plannen ze een nieuwe Europese kaart. Omdat daar wat tijd overheen gaat grijpt de baneling de kans om na 100 dagen terug te komen en wordt hij een tweede keer zwaar verslagen (Waterloo).

Intussen regelen de Britten met de “*Nederlanders*” een pakket akkoorden in Londen. Robert Stewart, Viscount Castlereagh namens het VK en Hendrik Fagel voor de Nederlanders.

Nederland staat de Kaapprovincie af en nog enkele overzeese posten.

Hollandse schepen voor de slavenhandel mogen niet meer aanleggen in Britse haven en zij moeten stoppen met dat soort handel!

Ze komen akkoord om elk 2 miljoen £ te spenderen aan verbetering van de versterkingen in de Lage Landen ... die juist van de Fransen zijn vrij gekomen.

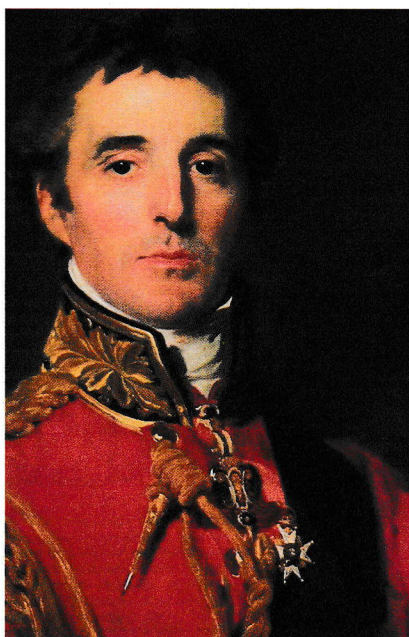
En aangezien ze Frankrijk willen omringen met wat sterkere grensgebieden, wordt gedacht aan het inrichten van een Koninkrijk (de mode van die nieuwe tijd !) van de Verenigde Nederlanden. Er is nog een prins van Oranje naar Engeland "*verhuisd*" en zou dan koning kunnen worden : Willem I.

En dan is er nog 3 miljoen £ beloofd tot slot om een "*final and satisfactory settlement of the Low Countries in union with Holland*" af te ronden ...

Die sommen zouden we naar economische waarde van vandaag mogen vermenigvuldigen met 4500 voor euro's !

NIEUWPOORT 1818-1820

Zo is het duidelijk waarom van dan af elk jaar, iemand als Arthur Wellesley, de hertog van Wellington, komt poolshoogte nemen te Nieuwpoort en grootse versterkingswerken zijn opgezet met Hollands en Brits kapitaal.

Arthur Wellesley

"Op den 17 april (1815) des naermiddags ten drij euren heeft onze stad het geluk gehad van in

haere meuren te aenschouwen den vermaerden generael Wellington, en naer de stadts werken besigtigt te hebben, en de troupen de revue gepasseert te hebben die in groote parade op de markt stonden om hem te ontfangen ... "

(J.B. Rybens).

Hij zou dat later nog minstens 5 keer doen [3 aug 1817, 13 aug 1818 , 6 aug 1819 , 8 aug 1821 , 4 aug 1822].

Verdrag van Nijmegen

In 1679 wordt in de Republiek de vrede van Nijmegen gesloten. Waarom vindt in Nijmegen een internationaal vredescongres plaats met onderhandelaars uit de Republiek, Frankrijk, Spanje, Zweden, Münster en het Heilige Roomse Rijk.

Het Rampjaar

1672 staat in de Nederlandse geschiedenis bekend als '*het Rampjaar*'. In dat jaar viel Frankrijk, gesteund door Engeland, Frankrijk en de bisdommen Keulen en Münster de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden binnen. In korte tijd wist het Franse leger via het oosten (het gebied van het prinsbisdom Luik) de Nederlanden binnen te vallen. De Engelse vloot vormde ondertussen op zee een gevreesde vijand.

De paniek in het land was compleet. Volgens het nu nog bekende gezegde was "*het volk redeloos, de regering radeloos, en het land reddeloos*".

Een volledige nederlaag leek nabij en er werden al snel vredesonderhandelingen gestart waarbij de Nederlanden er zeer ongunstig vanaf leken te komen: er moest een grote schatting betaald worden, veel gebieden in het zuiden zouden afgegaan moeten worden en daarnaast eiste Frankrijk godsdienstvrijheid voor de katholieken in de Republiek.

Door gebruik te maken van de Hollandse waterlinie (het onder water laten lopen van een brede strook land van het huidige IJsselmeer tot Zee-land), kon de opmars van het Franse leger echter tot staan gebracht worden. Doordat ook op zee de kansen keerden – de Frans-Engelse vloot werd door Nederlandse schepen onder leiding van Michiel de Ruyter enkele malen achtereen verslagen – werd de Nederlandse positie verder versterkt.

De Republiek zat ook op diplomatiek vlak niet stil en wist Spanje en het Heilige Roomse Rijk (Duitsland) aan zijn zijde te krijgen. Dit was uiteindelijk voldoende voor Engeland en de bisdommen om

in 1674 een vrede met de Republiek te sluiten. Zweden had zich ondertussen echter aan de kant van Frankrijk geschaard en viel het Heilige Roomse Rijk binnen, waardoor de verhoudingen in Noord-West Europa gespannen bleven. Frankrijk trok zich terug uit de Nederlanden, maar tot een officiële vrede kwam het niet. Nog tot 1678 zouden er met name in Scandinavië en Noord-Duitsland schermutselingen plaatsvinden. In 1676 besloten de diverse betrokken partijen echter al dat een gezamenlijk congres de beste manier was om tot een algehele overeenkomst te komen.

Nijmegen

Vrede van Nijmegen

Vanaf juni van het jaar 1676 verzamelden zich onderhandelaars en hoogwaardigheidsbekleders van alle betrokken partijen in Nijmegen, allen met een groot gevolg. Vertegenwoordigers van de Republiek, Frankrijk, Spanje, het Heilige Roomse Rijk, Zweden en Münster kwamen één voor één aan in de stad. Er was zelfs een pauzelijke afvaardiging aanwezig. Ze werden allen met verbazing gadeslagen door de lokale bevolking, die zo'n schouwspel in hun straten niet gewend waren.

De verschillende gezanten probeerden elkaar in pracht en praal te overtreffen: er werden doorlopend feesten gegeven, waarbij de bezoekers door de Nijmegenaren toegejuicht werden, ongeacht hun geloofsovertuiging.

Nadat er diverse ruzies waren uitgevochten tussen lakeien van de buitenlandse gasten, werd er een algemeen verbod op het dragen van wapens ingesteld. Dit voorkwam echter niet dat er nog regelmatig aanvaringen tussen verschillende groepen waren, wanneer koetsen van twee partijen elkaar in de smalle straten troffen.

Op 11 augustus 1678 werd de vrede tussen de Republiek en Frankrijk getekend. Een verdrag waarin ook overeen werd gekomen welke gebieden in de zuidelijke Nederlanden in het bezit van Frankrijk zouden komen en welke onder de Republiek zouden blijven vallen. In het hierop volgende jaar zouden er nog 4 verdragen gesloten worden tussen de diverse deelnemende partijen.

In oktober 1679 was de laatste vredesovereenkomst beklonken en verlieten de laatste diplomaten de stad, een flinke stapel onbetaalde rekeningen achterlatend. Bij het opmaken van de balans bleek later overigens dat het hele gebeuren toch een positief financieel resultaat voor Nijmegen had opgeleverd: diverse eerder ingestelde bezuinigingsmaatregelen konden opgeheven worden.

artikel 10

DEFINIEERT de grenzen van NIEUWPOORT

“Les escluses de l’occident & de l’orient de la Ville de Nieuport & le Fort de Verboete, etant au bout de l’Escluse d’occident prez de l’embouchure du Havre de Nieuport, & une partie de celuy de Nieuwendamme bastis sur l’Ecluse de l’orient avec les Testes du dit Havre, entretenus par ceux de Furnes, estoient du Territoire & Juridiction de la Chastellerie de Furnes, & partant devoient appartenir à Sa Majesté très Chrestiennes [Frankrijk], & les Ministres de Sa Majesté Catholique [Spanje] au contraire, que cela n’estoit pas, & quoyque cela fust, que non, & qu’il devroit suffire que Sa Majesté Catholique estant Prince Souverain, lorsque les dictes Fortifications ont été faites, tant au regard de la Chastellenie de Furnes, que de la Ville de Nieuport, il a pû incorporer & approprier les susdittes parties aux Havres & Fortifications de Nieuport, & par ainsi les rendre inseparables d’icelle Ville; il est arresté que les susdites Escluses & autres parties de la Fortification de Nieuport cy-dessus nommées, demeureront à Sa Majesté Catholique [Spanje], ainsi que la ditte Ville, sans que Sa Majesté très Chrestiennes comme luy appartenent la Ville & Chastellenie de Furnes, ou autrement, y puisse jamais pretendre; & quant à l’escoulement des eaux de la Chastellenie de Furnes, il sera continue, & elle en jouira en la mesme forme & maniere qu’il a esté pratiqué jusqu’à present &c.

Et en temoignage des quelles choses, les ditz Plenipotentiaires ont souscrit le present Traité de leurs Noms & fait apposer le Cachet de leurs Armes, à Nimègue le 17. Septembre 1678”

Pablo Spinola Doria

Condé de Benazuza

Colbert Jean Baptist

Jean Antoine de Mesmes d'Avaux

Marques de la Fuentes

Luis Mosén Rubin de Bracamonte Dávila II Marqués sz Fuentes 1634-1699

Jean Baptiste Christin

Le Mal Destrades Godefroi Estrades 1607-1686
ambassadeur in Holland 1675

LET WEL

Met de Vrede van Aken tien jaar vroeger, was besloten dat de grens van de Chastellenie de Furnes gelegd werd tot tegen de versterking rond Nieuwpoort en nu werd dit omgedraaid na wat discussie :

“Het magistraat van Veurne gesien hebbende dat alle landen in Veurne-Ambacht drooch gelegd moesten worden, volgens het tractaet van den les-ten peyse (1668) en dat de gouverneur van Nieuwpoort seffens het fort der Vierboeten op de parochie Oostduinkerke, den polder van Nieuwland groot drye en vier hondert gemete, noch verdroncken hielt, gaf selve te cennen aan den intendant van Fransch Vlaendren [Frankrijk]”

red. G.D.

Bronnen:

<http://www.nijmegen.nl>

<http://www.museumhetvalkhof.nl/>

Kuys, J., Bots, H. (red.), Nijmegen. Geschiedenis van de oudste stad van Nederland. (3dln, Wormer 2005) dl. 2, 542-550

Lees ook NAK 2e jg. nr. 2

Geuzen

in Veurne Ambacht

De eerste vermelding van terechtstellingen vinden wij in een attest van Jonkheer Pieter Corteville, landhouder van de wet, aan Jonkheer Victor Mazyn, heer van Coudenburch, voormalig hoogbaljuw van Veurne en Veurne-Ambacht.

Op dat attest van 6 april 1570 worden 5 personen vermeld die op 4 december 1566 “metten viere gheexecuteert” werden. Die waren blijkbaar bezitsloos.

Er waren dan nog 8 personen die zware lijfstraffen hadden gekregen, eveneens zonder eigendommen.

Op 28 september 1569 riep Jan vanden Boomgaerde, stadhouder van de hoogbaljuw van Veurne en Veurne-Ambacht de ‘hooftmannen, zettters ofte conincstavels’ bijeen om lijsten op te stellen met namen van 97 personen die ook bezitsloos waren op het ogenblik van hun veroordeling.

Op de rekeningen van de ontvanger van de Confisquatie van 1568 staan 47 namen met daarbij vermeld welke eigendom werd geconfisqueerd.

Uit die reeks bleken 14 de doodstraf hebben gekregen:

Maillaert Blommaert bezat een huisje
Lion Volkin bezat een huisje in Nieuwkapelle
Jacob Arlebout bezat samen 48,43 ha
Joos Platteel van Roesbrugge bezat een half huis aldaar
Jan vander Clynghe, koster van Vinkem, bezat samen 11,14 ha
Michiel Peel van Roesbrugge bezat een huis en 2,04 ha
Sander de Clercq van Vinkem bezat een hoeve in Alveringem
Cornelis Steen van Houtem bezat 5,90 ha aldaar
Ampein van Mabesoone van Roesbrugge bezat een huis aldaar
Antoon de Hulster van Roesbrugge bezat een huis aldaar
Hubrecht Walrave van Roesbrugge bezat ook een huis aldaar

Op een oppervlakte van de Kasselrij van 384 339,70 ha zijn 502,51 ha grond aangeslagen en daarbij 35 huizen en 7 molens. (duinen en bossen werden niet meegerekend bij de oppervlakte)

Na de capitulatie van 27 juli 1583, waarbij de Spaanse administratie weer controle had op de Kasselrij konden een aantal personen onder de rebellen weer over hun eigendom beschikken. Het ging over 3213 ha.

Op de rekeningen van 1583-1584 staan een totaal van 333 personen met iedere keer hun bezit en de plaats van hun verblijf. Sommige waren reeds naar Holland of Zeeland kunnen ontkomen.

In sommige parochies betrof het 30 of meer % van de oppervlakte die was opgesomd : Egge- waartskapelle, Izenberge, Oeren en Nieuwka- pelle.

62 % waren bezitsloos, 23 % hadden een huis en 21% hadden gronden.

Uit Nieuwpoort stonden volgende residenten aangegeven :

Thomas Arnoudt met 1,86 ha
Pieter Bolle met een huis in Lo
Pieter Bollengier met 17,35 ha

Jacob Boodt de Brugge met 28,63 ha
Antoon Choquaert met 8,63 ha
Joos de Cremer met 0,45 ha
Gillis Danerice met 3,05 ha (rebel)
Pieter Diericxsuene met 6,13 ha (rebel)
Disch van Nieuwpoort met 2,72 ha
Nicolaas met 8,18 ha (rebel)
Hubrecht Herwyn uit Haringe
Hospitaal van Nieuwpoort met 15,44 ha
Jan de Poortere met 9,09 ha
Jacob Rabaut met 9,08 ha (rebel)
Weduwe Jan Willems met 3,18 ha

Een heel bekende was ook nog Jonkheer Jacob Marchant, die dan al niet meer in Nieuwpoort resideerde en die werd voor 29,52 ha geconfisqueerd. Hij was voordien te Nieuwpoort baljuw geweest en vestigde zich nadien in Alveringem.

Het spreekt voor zich dat die eigendommen niet helemaal op het grondgebied van Nieuwpoort zullen hebben gelegen !

lees NAK 13/2 "Marchant 1579"

red. G.D.

P. Vandewalle, Geuzen in de Kasselrij Veurne, Vlaamse Stam, 1975, jg. 11, p. 225-302.

Godsdiensttroebelen

DEEL TWEE

Zie NAK 13e jaargang nr. 3 voor deel één

Een opvallend feit, dat de komst van de hertog van Alva tekende, was de aanhouding van de graaf van Egmond, die veel te toegeeflijk was geweest ten aanzien van de 'vrijdenkers'. Meester Pieter de Cocq, procureur-generaal en Lievin Snouck raadsheer in de Raad van Vlaanderen, kwamen op 22 september 1567 naar Veurne. Ze stelden daar hun dossier samen voor de magistraten en de officieren. Na hun bezoek aan Hond- schoote (een van de meest hereditaire nesten van de Nederlanden) riepen ze op 4 oktober in het klooster van Eversam de Veurnse magistraat ter verantwoording.

Omaar Valcke, burgemeester van de wet, Cornelis Weins, schepen en Pieter Corteville pensionaris kwamen er namens de stad. Roelant van Zegers- cappelle, keurheer, Joos Weegsteen, ontvanger en meester Gilles Blomme, greffier waren er namens de Kasselrij.

Hen werd ten laste gelegd dat ze zich niet vlijtig

genoeg van hun plicht hadden gekweten en de geuzen niet hadden aangehouden, nadat die de beeldenstorm in de kerk van St.-Denijs (Veurne) hadden uitgevoerd.

Zij wenden voor, dat ze veel niet hadden kunnen beletten. Voor het dulden van predicates en het bouwen van tempels ... was dat eigenlijk toegestaan door de graaf van Egmond.

Op 12 oktober trok meester Jan de Wilde pensionaris naar het hof in Brussel, met de geschreven verdediging en de documenten, die hun inspanningen moesten aantonen.

Reactie

Duizenden vertrokken uit de streek. De kroniek tekende op, dat er wel vierduizend gezinnen Veurnambacht hadden verlaten, en veel meer uit Hond-schoote (!).

Men kreeg opgedragen dat alle vernielingen moesten hersteld worden en dat overal voldoende pastoors moesten instaan voor het verzorgen van de katholieke godsdienstuitoefening zoals te voren.

De magistraat trad meteen op, want geheime predicationen werden gesignaleerd in de parochie Reninge bij Waleboome. Jan Hertebreker die dat had verkondigd, werd voor dat feit te Veurne gehangen. Enkelen waarvan men de aanwezigheid had kunnen bewijzen, werden tentoongesteld en geselsd.

De repressie was wreedaardig. Er was vrijbuitelij. Men vergreep zich niet alleen aan de religieuze symbolen maar ook aan haar bedienaars.

Ene Jacob van Heule uit Brugge kwam uit het bos van St. Sixtus op 28 november met een bende een aanslag plegen op de pastoor van Houtkerke. Eind december hebben ze trouwens de man uiteindelijk doodgemarteld.

Diezelfde Jacob van Heule, met Jan Michiels en Jan Camerlynck planden eerst om de gevangenis in Poperinge te overvallen en te plunderen in kerken en bij rijke burgers. Omdat er niet voldoende "*wilde geuzen*" waren opgedaagd, namen ze de pastoor en twee kapelaans van Reningelst als gijzelaars mee. Ze trokken rovend naar Loker, Dranouter, Kemmel, Nieuwkerke en Niepkerke. In het bos van Westhove bij Belle(Bailleul) werd over de gijzelaars beslist.

De drie geestelijken van Reningelst [Joos Huyghesoone, Robert Ryspoort en Jacobus Panneel] werden vermoord op 22 januari 1568 en de pastoor van Dranouter kon ontkomen.

Simoen van Uuttenhove, baljuw van de Zale van Ieper (kasselrij) slaagde er niet in de leiders te vangen. Jacob van Heule ontkwam naar Frankrijk en Jan Camerlinck in Bergen-Ambacht.

Deze laatste trof men op 27 januari in Hond-schoote bij plundering in de kerk, alwaar ze de pastoor Martinus Nercosius en kapelaan Pauwel de Clercq slachtofferden, waarbij alleen de kapelaan het heeft kunnen navertellen.

In Rexpoede ondergingen de pastoor, de kapelaan en de koster hetzelfde lot. Niemand overleefde.

Dan werd er naar Bambeke, Oudezeele, Winnezele en Wormhout getrokken. Dan gingen ze langs het Nonnenklooster bij Steenvoorde, waar men wegsleepte wat mogelijk was.

De anarchie breidt uit

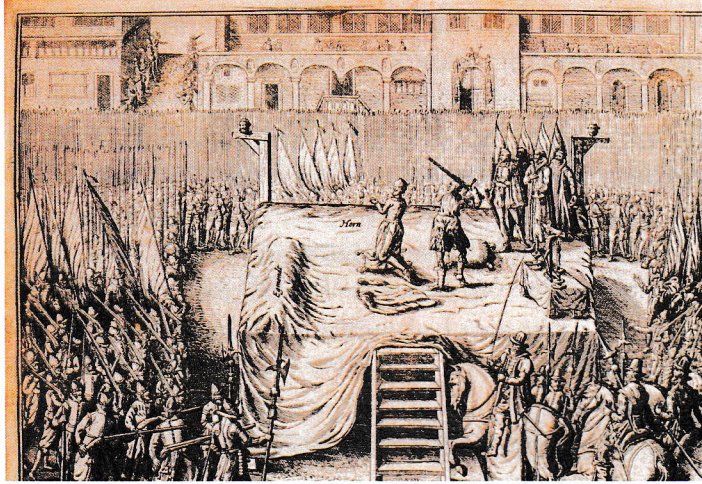
Een edelman van Bethune, gevlucht naar Doullens, ene Hannekin wou aansluiten bij de Geuzen en spiegelde hen versterking voor. In Beveren vergaderde hij met Camerlynck. La Motte werd gewaarschuwd en kwam met soldaten uit Poperinge om de omgeving uit te kammen. Toen hij in Kassel aankwam, kreeg hij een tip van de lokale baljuw en kon hij kapitein Hannekin met twintig gezellen aanhouden in het landhuis. Hij bracht ze naar Ieper en vervolgens werden ze berecht te Rijsel. Hannekin moest hij op last van Alva naar Brussel sturen, alwaar hij onthoofd werd.

Niet zelden kwam het tot een gevecht tussen de gerechtsdienaren, die geuzen hadden aangehouden en verspreide anarchisten van Camerlinck.

Op 24 maart werd Hans van Ceulen te Veurne geradbraakt.

De hertog van Alva kreeg lucht van de uitspattingen in het Westkwartier en stuurde daarom de heer van Rassinghem naar Ieper, om met de leiding van de zeven Kasselrijen te overleggen. Vijfhonderd man zou te Roesbrugge aangemonsterd worden onder de leiding van Valentyn de Pardieu, heer van La Motte.

Proces Egmond en Hoorn

Op één van de vele beschuldigingen ten aanzien van de hoogste gezagdragers in de Nederlanden kwam replek vanwege de Veurnse Magistraat. Op 25 februari verschenen Guiliamus van Coornhuse, landhouder der commune en Nicolaas Spierijncx pensionaris voor doctor Martinus Delrio, lid van de “bloedraad”. Ze stelden hem de originele brieven ter hand.

“...concernerende de liberteit vander exercitie vander nieuwe religie toegelaten by de grave van Egmond, ooc mede over te legghen, de originele ordonnantien up tfaict vande predicaetien, erigieren vander tempelen ande anderssins.”

Ze werden voor 14 dagen verlet de som betaald van 72 lb pars.

Op 5 juni 1568 werd Lamoraal, de graaf van Egmond, gouverneur van Vlaanderen en Artois, samen met Filips de Montmorency, de graaf van Hoorn, de militaire gouverneur, onthoofd te Brussel.

Oordeel over Egmond

Pauwel Heinderycx drukt zijn spijt uit over zijn “goedertierenheyt, beleeftheyt ende cloeckmoedichheyt”. Want het was de graaf van Egmond die in 1558 het land had bevrijd van brandstichtingen en roverijen die de Fransen pleegden met hun legers. Met de Slag bij Grevelingen was het Franse leger uiteengeslagen.

Maar anderzijds was Heinderycx ook van oordeel dat hij “seer traech was geweest, om de heresie te dempen; namentlick in dit geweste, daer sy aldermeest toenam, ‘t gonne nochtans soo gemaeckelick conde gedaen worden, als dat men daer naer met cleene moeyte de selve hier uutgeroeyt heeft; maer verleyt zijnde door dese

die de heresie toegedaen waren, bleef hy altijd verhoppen dat den coninck de vrijheyt van consciencie soude toegelaten hebben.”

Dan werd het erger

De gevangenis van Veurne zat overvol en men had vijftientig soldaten extra nodig om die te bewaken, want men vreesde aanslagen. Heel wat vluchtelingen keerden terug uit Engeland en Frankrijk. Enkel werden berecht en terechtgesteld.

Op 18 september kwam in de namiddag een schip voor Oostende toe, waaruit ‘s nachts een paar dozijn aan land kwamen te Wulpen. Ze vertrokken van daaruit via Killem naar Hondshoote. Op het kerkhof van Caestre werd over de bevrijding van de gevangen medestanders afgesproken.

De heer van Mouscron, baljuw van Vlaanderen, slaagde erin een dozijn uit het bos van Nieppe te vangen, waaronder de beruchte Jan Camerlynck van Hondshoote.

> Een andere bron wil dat Camerlynck eigenlijk uit Engeland was overgekomen, ziek was geworden, en afzonderlijk kon aangehouden worden in zijn schuiloord.

In ieder geval werd zijn vonnis uitgesproken te leper en de terechtstelling deed niet onder, voor de martelingen waarbij de geestelijken door de Geuzen zijn vermoord.

Dat was op 20 november 1568. Enkele van zijn medeplegers ondergingen hetzelfde lot.

Maatregelen

Vanaf 26 maart 1569 werden aan alle landelijke vertegenwoordigers te Brussel de nieuwe financiële maatregelen meegedeeld. Een maand later vergaderden de edelen en notabelen van de Kasselrij en de Acht Parochies om zich te beraden. [Ten zuiden van de IJzer lagen die acht parochies, die ook bij de Kasselrij van Veurne behoorden]

Dan trok een vertegenwoordiging naar Brussel “alwaer ze met alle de andere leden gesaemdelick aen de hertoge geweygert hebben, den twyntichsten ende thienden penninck; maer naer vele redenen, wiertter toegestaen den hondersten penninck van allerhande roerende ende onroerende goederen te geven.”

Op 2 oktober 1569 kwam tot een vergelijk om de honderdsten penning af te kopen voor de som van 184 069-13-9 lb pars. in drie keer.

Omdat het protest zo algemeen was, verzocht de hertog aan de koning in Madrid om een “*generaal pardon*” af te kondigen voor alle gevluchte onderdanen ... zelfs voor de protestanten, behalve hun ministers, diakens, consistorianten en de “*kercke-breeckers*”.

Zelfs bij een tweede verzoek, in 1571 voor de in-ning van de tiende en twintigste penning wilden de staten zijn wensen niet toestaan.

Intussen waren Geuzen zich uitvoerig tot zeeschui-merij gaan toeleggen, deze keer zonder vorstelijke toestemming. Ze vergrepen zich aan zowel Spaan-se als Hollandse schepen.

De hoogbaljuw van de Kasselrij, Louis de Loueuse, organiseerde tachtig man om de wacht op te trek-ken langs de kust. Van op de torens van Adinkerke, Wulpen, Ramskapelle en Nieuwpoort werden vuur-seinen of klokslagen gebruikt.

Graaf Willem Vander Marcke, heer van Lumey, de vice-admiraal van de prins van Oranje begon zich te manifesteren.

Binnen Frankrijk waren de Hugenoten (Calvinisten) tot een vergelijk gekomen in 1570 met hun koning en die kwamen in het kamp terecht van de Ne-derlandse opstandelingen. Alva zat daarmee tus-sen twee fronten : in het noorden Oranje en in het zuiden een deel van de Fransen.

Zwanezang van Alva

Hertog van Alva

Holland en Zeeland weigerden de eisen van de hertog en trokken op tegen de andere steden die wél gehoorzaam waren gebleven.

De Spaanse garnizoenen vielen ten laste van de magistraten in de Zuidelijke Nederlanden. Groepen Fransen trokken doorheen de Kasserije van Veur-ne op weg naar bondgenoten en de hertog droeg de magistraat op dat te beletten.

De hele streek werd voor defensie ingericht. De magistraat liet versterkingen opwerpen en alle

kerken en torens uitrusten. De prijzers schatten de goederen en de landen “*hoger*” dan voorheen wat zwaar op verzet stuitte, want daardoor moet er meer afgedragen worden.

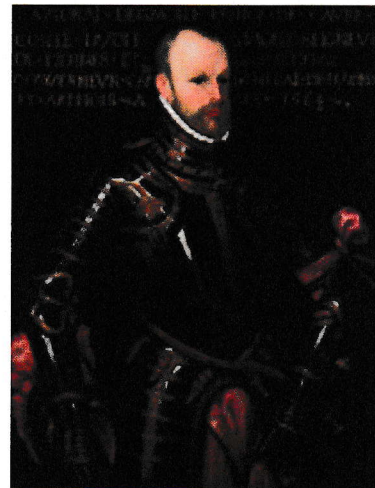
Incidenten met groepen geuzen die proberen aan land te komen en raids uitvoeren zijn legio. Ze proberen Brugge aan te vallen, komen ook in de richting van Koksijde, willen Nieuwpoort bij ver-rassing aanvallen ...

Een gewapende groep houdt zich op in twee “*ke-ten*” bij de Nieuwe Yde en waaiert vanuit de abdij Ten Duinen. Op 20 april schieten ze vier mannen dood in een schermutseling te Koksijde en kun-nen ze nog drie vluchters vangen. Deze worden in Veurne opgehangen.

Er wordt hulp gevraagd aan de graaf van Reulx, die toezicht heeft in West-Vlaanderen. [Dit was toen volledig ten westen van de IJzer !]

Aflossing

Nadat de hertog van Alva reeds om ontslag gevraagd had, werd dit uiteindelijk aanvaard en stuurde de koning een brief waarin hij waar-schuwde, dat iemand anders de rol zou overne-men.

Requesens

Op 17 november 1575 kwam Louis de Reque-sens, groot-commandeur van Kastilië in Brussel aan en op 18 december vertrok Alva naar Madrid ... waar hij koeltjes werd ontvangen.

Egmont en Van Hoorn

Uit de Jaerboeken van Veurne en Veurnambacht door Pauwel Heinderycx, uitg. E. Ronse, Veurne, 1853, dl. 3, p. 51-246.

Verzoekschrift 1883

Voorafgaand aan de discussie die in het parlement doorging, tussen de West-Vlaamse 'zwaargewichten' omtrent de aandacht voor een havenuitbouw aan onze kust [lees NAK jg. 10/1], richtte het stadsbestuur een verzoekschrift aan de betrokken ministers.

Het was het laatste liberaal gedomineerde stadsbestuur van burgemeester dr. F. Van Cuyck en schepenen P. De Swarte* en L. De Puydt vooral eer het jaar erop de meerderheid kantelde. In november 1883 werd dit afgedrukt in een bijvoegsel van "De stad Nieuport".

Met tevredenheid werd erin vastgesteld dat de regering kredieten had gestemd van 1 250 000 fr. voor de aanleg van een vlotkom met zeesluizen. (Voltooing in 1896 !)

Pleidooi pro domo

Maar meteen stond het stuk bol met argumenten om dan toch de voorkeur te geven aan Nieuwpoort. Beter dan Duinkerke en Vlissingen, zelfs Oostende en Heyst-Knocke had Nieuwpoort een beter beschermde diepgang voor de kust. Daarbij waren de verbindingen met het binnenland beter (ook al zou daarvoor nog initiatief nodig blijven!).

Er werd geklaagd dat in het verleden niet genoeg aandacht was besteed aan de uitbouw van de haven ! Antwerpen kreeg veel meer aandacht van het centraal gezag (ook al was de Schelde lang gesloten !) en Oostende kon alleen kans maken dank zij de aangelegde spoorlijnen.

Nieuwpoort daarentegen had een ruime en zekere rede toegankelijk in alle jaargetijden ... zelfs voor gepantserde oorlogsschepen. Alleen hadden ze noch aanlandingen, noch vlotkom, noch middels van spoedige lading of lossing, noch kaaien, noch pakhuizen, noch spapelplaatsen.

Men zou er veel minder tijd verliezen zoals naar Antwerpen en men zou geen trafiek verliezen ten voordele van Duinkerke !

"Wij zouden wel twintig havens kunnen opnemen aan de Engelse en Ierse kust die wél zijn

uitgebouwd, zonder dat Londen of Liverpool daaronder geleden hebben. Dus ..."

Wat meer is: Nieuwpoort lag op de rechte lijn tussen Wenen, Mainz, Brussel naar Londen! En ertsen uit Spanje en Algerië werden dan via Terneuzen en Holland naar de werkplaatsen van Luik en Henegouwen aangevoerd.

Document

"Nota over de hervorming der thans bestaande haven van Nieuport in zeehaven van eersten rang" uitgegeven te Brussel in 1883 hij Lascier spiegelde voor, dat met een kapitaal van 60 miljoen, daarin begrepen een ijzeren baan van Oostende naar Nieuwpoort-Baden en een andere van Diksmuide naar Poperinge langs Boezinge ... men dit zou kunnen klaarspelen.

Daarvoor was beroep gedaan op HH. Charles Hawskley* gewezen voorzitter van het gesticht der burgerlijke bouwmeesters van Engeland en van James Abernethy * huidige ondervoorzitter. Ook Eduard K. Calver, kapitein bij het koninklijk zee-wezen wiens bevoegdheid onder zeevaartopzicht door niemand kan betwist worden.

De raadsleden die dit verzoekschrift mede ondertekenden waren : P. Loppens, A. de Brauwere, L. Dejaegher-Meyne, dr. L. Maertens, R. Meyne, L. Seuntjens en secretaris C. De Meyer.

In 1884 stierven zowel F. Van Cuyck als P. Loppens en werd Willem De Roo burgemeester met een katholieke meerderheid.

Wij weten uit de geschiedenis dat andere argumenten bij dit soort behandelingen op staatsniveau soms wel eens de doorslag geven !

(met dank aan W. Lelièvre voor de inzage van de krant)

* Spelling zoals afgedrukt in de krant.
Pieter Deswarte (1938-1914)
Charles Hawskley (1839-1917) cv. ir
James Abernethy (1814-1896) cv. ir

De vrouwen van Nieuwpoort

1489

In het voorjaar van 1489 dreigde het kustgebied in Vlaanderen verloren te gaan voor vorst Maximiliaan, Roomse koning en Regent der Nederlanden. Een Frans huurleger onder bevel van Crèvecoeur en Vendôme wist in samenwerking met milities van Brugge en het Vrije de stad Oostende te veroveren en trok daarna op naar Nieuwpoort.

Bij hun beleg stuitten ze op flink verzet georganiseerd door de kapitein van de stad ridder Daniël van Praet, gewezen hoogbaljuw van Vlaanderen. De aanvallers vreesden dat ze misleid waren en na acht dagen trokken ze zich terug.

Liedekens-Boeck 1544

In 1826 komt de jonge Hoffmann von Fallersleben in de Landesbibliotheek van Wolfenbüttel (Braunschweig) op het spoor van een Liedekens-Boeck uit Antwerpen. Tussen de 221 veelderhande liedekens *“Oude ende nyeuwe om droefheyt ende melancolie te verdrijven”* komen een dertigtal historieliederen voor, waaronder een *“oudt liedeken”* dat het Beleg van Nieuwpoort in 1489 bezingt.

In 1855 kon Hoffmann de tekst te Hannover publiceren in *“Horæ Belgicae”* en Prof. P. Fredericq bracht dat in 1894 meteen in verband met de verschenen studie van E. Vlietinck uit 1889.

Jehan Molinet (+1507)

De officieel historiograaf van Maximiliaan van Oostenrijk schrijft het vroegst (1490) over die gebeurtenis en wijdt de redding aan de list van burgemeester Jan Turpin, die de vrouwen van de stad met helmen op bij de vermoeide mannen in de kantelen liet plaats nemen.

Dit citaat in oud-Frans is via Latijnse samenvatting van Nederlandse historici, in verkorte vorm in de Vlaamse kronieken terechtgekomen.

De auteur van de Excellente Cronike van Vlaenderen (1531) schrijft vanuit Brugge (dus anti-Maximiliaan) en rept met weinig woorden over het verweer van de Nieuwpoortenaars en laat het aandeel van de vrouwen in de strijd ongemoeid !

Pontus Heuterus (1599)

Deze historicus neemt in zijn Latijnse tekst van 1599 het relaas van Molinet, verkort over, maar geeft aan het feit van de vrouwen een heroïsche dimensie. Hij laat ze te voet in helm en harnas

optrekken tegen de zwaar gewapende ruiters ! In 1623 zal Hareus (Franciscus van der Haer) die voorstelling in zijn Annales overnemen en doorgeven aan de Vlaamse geschiedschrijving.

Nicolaes Despars (+1597)

De Brugse kroniekschrijver geeft in zijn bloemrijke taal enkel een korte vermelding weer, die hij ontleent aan de Excellente Cronike, zonder details.

Matthijs Reynoudt (+1680)

Deze Nieuwpoortse griffier neemt in zijn geschiedenis van de stad de tekst van Hareus over met inbegrip van het omslachtig verhaal van de *“vrouwen van Nieupoort aentreckende de casquetten, ijserhoet, ijseren harnasssen, van de mans, die door ‘t schermen moede, bequetst ende in angst waren, soo kloeckelijcke vochten als Amazonen ende den vijandt verjoeghen”*

Pauwel Heinderycx (1680)

De Veurnse wethouder schrijft in zijn Jaerboeken in korte bewoordingen zonder details, maar ontleent letterlijk van Heuteris dat de vrouwen *“de mannen quamen moedt geven ende de vijanden hielpen slaen”*

A. Weydts (1736)

In zijn Chronijcke van Vlaenderen geeft Weydts een persoonlijk verslag van de gebeurtenissen: *“Van daer (Oostende) plante hij (Crèvecoeur) sijn leger voor Nieuwpoort: alwaer de Bresse ghemaekt zijnde langs de West-sijde onbeschrijvelijck wierdt ghestormt. Doch de Fransche niet konnende doorbreken de Belgederde door de vroomheydt van den Heer van Praet, dede Crèvecoeur aenstondt eenen zeedijck doorsnijden, aldus gheheel het omligghende Landt onderwaterende...”*

Na de derde bestorming ...

vert. uit het oud-Frans van Molinet door Lori Van Biervliet (1975)

“De weerbare mannen van de stad, soldaten en anderen, deze die beloofd hadden te leven en te sterven op de stellingen, waren zo uitgeput en verslagen en ontmoedigd, dat enkele onder hen

als laatste toevlucht zich in hun huizen hadden opgesloten en de andere donkere schuilplaatsen hadden opgezocht.

Zo erg was de toestand dat om het gezicht te redden, de reeds genoemde Jan Turpin dacht de vrouwen meer moed hadden dan de mannen: hij liet ze helmen opzetten, loden hamers ter hand nemen en hun kop tussen de kantelen opsteken, zodat de Fransen tenslotte zagen dat de stad niet zonder verdedigers was.”

“Het gebeurde bij deze laatste aanval dat één van de Franse aanvoerders ernstig gewond werd. Dit maakte hem zo woedend dat hij begon te vertellen, dat de Vlamingen hen hierheen gelokt hadden om hen te verraden ... en de stad die men zonder garnizoen verwacht had, helemaal vol soldaten was”

Op 28 juni, de dag waarop het vermoede beleg werd opgeheven, had Daniel van Moerbeke het zo bewerkstelligd dat hij 200 Engelsen die te Veurne waren aangekomen naar Nieuwpoort wist over te brengen en die de volgende nacht via de ‘Diksmuidse (stads) wijk’ zijn binnengekomen.

L. Van Biervliet, Een Oudt Liedeken, Biekerf, 76ste jaargang 1975-1976, p.193-206.

Lees ook in de NAK jg. 6 nr. 1 en jg. 11 nr. 3.

WETGEVING

die in 1617 teruggreep naar 1168

Filips van de Elzas die de keure van 1163 had laten opstellen, preciseerde in 1168 dat aan *“de Stede van Nieupoort gejoint ende gegeven ... diversche Privilegien, Vrijheden ende Pre-rogativen, te weten: dat sy geheel Vlaenderen deure liber, vry ende exempt syn, mitsgaeders hemlieden Goederen van alle Tollen, Gabellen ende andere Lasten en Ongelden hoedanig die zyn, naer uytwysens van de selve Privilegien die sy exhibeerden, van welcken Privilegien ende Vryheden sy Supplianten ende huerlieders Poorters ende Inwoonders der voorseyde Styede geüuseert ende gebruyckt hadden van soo lange ende ouden tyden dat geen memorie en was ter contrarien ...soo in de voorseyden Raede van Vlaenderen, als te Parys ende elders ... jegens Burgmeesters ende Schepenen der voorseyde Stede van Dixmude, by dewelcke, alsoo de selve Burgmeester en ende Schepenen van Dixmude verkregen hadden Octroy van te mogen heffen*

ende ontvangen seker Assyse ende Ongeldt, ten proffyte van de selve Stede, van den Harynck, Vissche ende alderande goede ende penewaeren die gecocht ende versleeten wierden binnen de selfve Stede ...”

Dit is natuurlijk een vertaling uit 1622 als argument, van het Latijnse document van 1168.

Eenvoudiger uitgedrukt : enerzijds was Nieuwpoort vrij van extra kosten door een privilege uit 1168 en anderzijds was Diksmuide toegestaan wél kosten aan te rekenen door een andere sententie van 13 november 1426 !

Dat eerste privilege was dikwijls bevestigd o.m. door gravin Margaretha in 1260, door graaf Gwijde en Boudewijn van Avesnes in 1299, door graaf Robrecht in 1315 ...

Diverse keren werd dat betwist o.m. door Diksmuide en kwam deze zaak 1617 nog maar eens voor bij de Raad van Mechelen.

De Sententie van 16 september 1617 bevestigde de rechten van Nieuwpoort en dat leidde tot een Arrest op 26 november 1622.

Nu was het *“Philips by der Gratie Godts Coninck van Castilien, van Leon, van Arragon, van beyde de Scilien, van Hierusalem, van Portugal, van Navarre, van Grenade ... (maar ook) Grave van Habsbourg, van Vlaenderen, van Artois, van Bourgoignen ... “* die met zijn zegel de uitspraak bevestigde !

Hij deed dat voor Burgmeesters ende Schepenen der Stede van Nieupoort ... Louis Wavrans, François van Damme, Jacques Thierin, Joos Boude-
loot, Laureins ende Dierick van Stable, Dierick de Vos, Jan Robin ende Joos Snouck, heesschers ter eender zyde, ende Burgmeesters ende Schepenen der Stede van Dixmude Verweerders ter andere zyde ...

En omtrent dat *“andere Octroy by hemlieden vercregen op den xix Octobre 1609 van te mogen lichten ende ontvangen van de Schepen te Vrachte vaerende ende t’elcken de Waeter-poor-ter der selver Stede incommende, op elck Schip als Boye, Bilanderen, Ertvelde ende Dryboor, vier stuyver, ende op elcken Cogge, ‘t zy cleene ofte groote, twee stuyvers, den termyn van drye jaeren, henlieden vervoordert hadden, te nemen ende ontvangen, van Francies Van Damme voerende het Vente ofte Marck-Schip van Nieupoort tot Dixmude vier stuyvers t’elcken als hy syn Schip gepasseert hadde...”*

Ook *“Jacques Thieryn, Joos Boudeloot, Laureys en Dieryck van Stable, Dierick de Vos, Jan Robyn ende Joos Snouck passerende met haerlieden Schepenen de limiten der voorseyde Stede”* hadden moeten betalen !

Zelfs ook *“Louis de Wavrant passerende te Peerd door de voornoemde limiten van Dixmude, te betaelen twee grooten van den Peerde ofte Cauxie-geldt ”.*

Welnu *“versoeckende mits dien de Supplianten provisie van Justitie, uyt crachte van welcke de voornoemde van Dixmude hunne Commisen ende Pachters soude bevolen worden de voornoemde Poorters ende andere Insetenen van Nieupoort, van wien sy eenige Ongelden ter causen voorseyt, ende op pretext van den voorseynden Octroy ofte andersints ontfangen hadden, costeloos ende schaedeloos te restitueren...”*

Filips III 1578-1621 regeerde 1598-1621

Epiloog

Dank zij het rijke archief van de stad Nieuwpoort, komt men er enerzijds achter dat de voorrechten die de stad waren toevertrouwd, door de eeuwen goed waren bewaard ... Anderzijds komt men onder de indruk dat de rechtspleging tot op het hoogste niveau, zelfs voor eenvoudige burgers van de stad die soms voor relatief kleine schadeloosstelling hun *‘gelijk’* haalden via documenten die eeuwen teruggingen !!

Let wel : de naam van de koning van Spanje werd weliswaar gebruikt ... in de dagelijkse praktijk liet Filips III het regeren over aan Francisco Gómez de

Sandoval y Rojáz, de hertog van Lerma, omdat hij meer interesse had in dans, dichtkunst en jacht dan in politiek.

Zijn regering liet alle in Spaanse en Portugese havens liggende Hollandse en Zeeuwse schepen met hun lading in beslag nemen en de bemanning gevangen zetten. Deze politiek bracht minstens evenveel schade toe aan de Spaanse economie als aan die van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden zelf .

Naar Dese Costumen der Stadt ende Port van Nieuport, 1773, p. 264-268.

Opgravingen te Nieuwpoort.

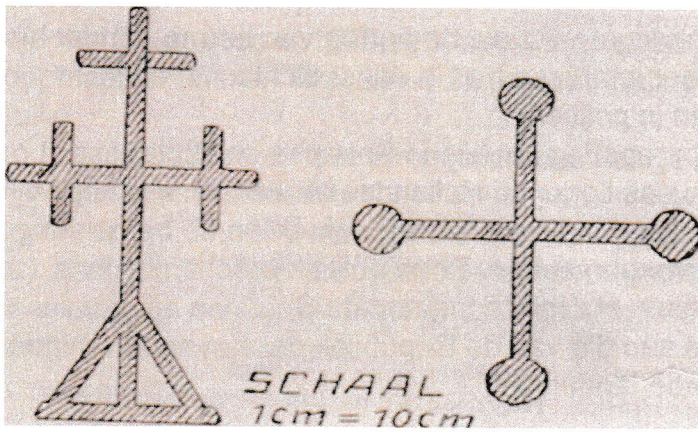
In september l.l. zijn ze in de parochiekerk van Nieuwpoort begonnen met de werken voor de centrale verwarming. Heel de rechterkruisbeuk moest dienen voor de kelder.

Daar werd er dus gegraven.

* Deze is een schenking van het echtpaar Braet-Tyvaert naar aanleiding van hun gouden huwelijksjubileum, zoals een vloersteen onder de kruisbeuk aangeeft.

“Op een diepte van 0,75 m. kwam men op den vooroorlogsch kerkvloer. Deze was 0,30 m. hooger dan de eerste vloer, die ook blootgelegd werd. Daar trof men grafstenen aan, waarvan sommige nog geheel waren; andere waren stuk. Verscheidene graven nevensen zijn aldus ook blootgelegd geweest. De beenderen werden met zorg in een kist gelegd en daarna begraven op het oude kerkhof, rond de kerk (sic).

Op verscheidene van die graven waren, langs den binnenkant roode kruisen geschilderd. Daar de grafsteden uit baksteen waren en slecht gemetseld, is er geen enkel geheel kunnen bovengehaald worden. Velen waren reeds gedeeltelijk vernield geweest vroeger. Twee van die kruisen in roode engelsche verf zijn zorgvuldig afgeteekend geweest in natuurlijke grootte. Hiervan is hier een tekening op schaal afgedrukt .”

"Deze kruisen zijn van twee verschillende graven die bijna mekaar raken. 't Eene is van den Oostkant, 't andere van den Westkant.

Vóór twee jaar zijn er dergelijke graven ontdekt geweest aan den zoogenaamden Duivelstoren (vroegere St Laurentiuskerk).

Glasscherven van de oudste kerk heeft men ook veel aangetroffen. Alles is met zorg verzameld geweest, om het in het museum onder te brengen.

Een klein zerksteentje werd eveneens teruggevonden. Het meet 0,285 m. x 0,285 en heeft dus de grootte van een tegel [te zien in een toonkast in de O.-L.-Vrouwekerk] .

In gothisch kleinschrift leest men het volgende:

Pr Van der Wynde | overleet den Xlen Ougst 1604 ende | hadde III kynd. Joos | Omare en Cathelyne | by Maeyce fa Jacop | Van houcke |

Op een diepte van 1,05 m. heeft men een grafsteen blootgelegd, welke nog nergens vermeld werd. Terwijl het vorig steentje vermeld staat onder nr 238 in den 'Epitaphier' door R. de Beaucourt de Noortvelde uitgegeven in 1905, staat dit opschrift er nergens. En dit waarschijnlijk wel om de volgende reden. Die grafsteen is blijven liggen in den ouden vloer van de kerk, omdat hij te zwaar was, terwijl de andere aangebracht werden 0,30 m. hooger. Het is de grafzerk van Pieter Keyutaert. De volledige tekst kan ik nog niet mededelen. 't Graftschrift loopt rond den steen en is van bovengemelden Pieter en zijn twee huisvrouwen. Hij dagteekent uit de jaren 1400-1500. 't Middengedeelte is in twee verdeeld. Boven: Een Engel die 't schild houdt: drie geluipaarde leeuwen boven mekaar. Langs weerszijden van dien Engel zijn twee griffoenen die een schild houden, op 't eene is nog een St Andrieskruis zichtbaar (een der vrouwen noemde Catelyne Andries), 't andere is uitgesleten. In 't onderste middengedeelte staat een heel opschrift in gothisch kleinschrift; ik heb

het nog niet kunnen ontcijferen.

Die Pieter Keyutaert * is hier een voorname persoon geweest. In een akte van 14 Augustus 1478, tusschen den Abt van St Niklaasabdij te Veurne en de geestelijken van Nieuwpoort eenerzijds en de heer van de wet 'deser stede' anderzijds vinden we Pieter Keyutaert vermeld als Burgemeester * . In het boek van de fondation of de 'Jaerghetyden die den disch van Nieuport schuldich is te doen doen' van het jaar 1551, vinden we 'TJaerghedyde van Pieter Keyutaert op St Sebastiaensdach. Waarschijnlijk geldt het hier overal denzelfden Pieter Keyutaert.

C. Denorme

* SAN nr. 3138

Biekorf 1936 jaargang 42 p. 243-245

We willen erop wijzen dat er met de spelling van de grafteksten bij de Beaucourt de Noortvelde vrij veel transcriptie-vrijheden en -fouten zijn gebeurd : daar was éérst het handschrift van schepen J.F. Rouzée uit 1772, dat is dan door Emile Meynne overgeschreven en ter hand gesteld in 1905 aan R. de Beaucourt de Noortvelde. Wij hebben kunnen vaststellen dat de 'letterzetter' van dienst zelfs het handschrift van Meynne niet nauwkeurig heeft gevolgd.

Bij nr. 238 werd gespeld :

"Pieter Vanderwynde overleet den 11 oust 1614 ende hadden 3 kynderen Joos, Omaere en Catheline by Maeyken fa Jacob Van Houcke"

Colofon

Redactieadres:

Vrienden van het Patrimonium

p/a P. Deswartelaan 69-102

8620 Nieuwpoort

Verantwoordelijke uitgever G. Demerre

Canadalaan 61 - 8620 Nieuwpoort

